

Benjamin Franklin (17 stycznia 1706 w Bostonie - 17 kwietnia 1790 w Filadelfii)

Ten polityk urodzony w Bostonie
kochał wolność i angielską kolonię:
"Jest wiele ważkich spraw
w tym świecie ścisłych praw" -
- umierał myśląc: "To jeszcze nie koniec".

(ebs)

Benjamin Franklin - amerykański polityk, drukarz, uczonek, filozof i wolnomularz. Jeden z Ojców-założycieli Stanów Zjednoczonych.

<https://www.youtube.com/watch?v=bzf9TVTy6ac>

Urodził się 17 stycznia 1706 w Bostonie jako dziesiąty syn w rodzinie siedemnaścioro dzieci. Jego ojcem był niezamożny wytwórca świec i mydła Josiah Franklin, pochodzący z Ecton w hrabstwie Northamptonshire (do USA przybył ok. 1683). Po śmierci pierwszej żony, Josiah poślubił Abiah Folger, z którą miał jeszcze dziesięcioro dzieci (w tym Benjamin). Młody Benjamin miał być początkowo przeznaczony do służby kościelnej.

W wieku dwunastu lat, rozpoczął jednak pracę w zakładzie drukarskim swojego brata Jamesa, który od 1721 wydawał *New England Courant*. Pracując tam podrzucał potajemnie Jamesowi artykuły podpisane "Silence Dogood", które potem ukazywały się w gazecie. Jednak konflikty z bratem, który uciekał się nawet do przemocy, spowodowały, że w wieku siedemnastu lat Benjamin uciekł do Filadelfii.

Początkowo pracował tam jako drukarz, jednak za zachętą ówczesnego gubernatora prowincji Pensylwania, Williama Keitha, usiłował założyć własne wydawnictwo. W tym celu, w 1724, wyjechał do Londynu, jednak został oszukany przez swojego protektora, gubernatora Keitha. Pomoc otrzymał wówczas od znajomego pasażera, z którym przyplłynął - Denhama. Dzięki niemu, po dwóch latach pobytu, obaj wyruszyli w drogę powrotną do Filadelfii, gdzie Franklin rozpoczął pracę jako drukarz w Filadelfii.

Wiosną 1727 obaj poważnie zachorowali, Franklin zapadł na zapalenie płuc, ale przeżył, chory Denham wkrótce zmarł, pozostawiając Franklinowi niewielki spadek. Wówczas Benjamin Franklin założył dyskusyjny klub wzajemnego doskonalenia "Junto", w którym współpracował m.in. z protestanckim teologiem, Cottonem Matherem. Dwa lata później napisał rozprawę "*The Nature and Necessity of a Paper Currency*", która stała się przyczynkiem do rozwoju ekonomii. Od 1730 zaczął wydawać *The Pennsylvania Gazette*.

W latach 1732-1757 wydawał poczytny zbiór maksym i porad, zatytułowany "Almanach biednego Ryszarda", który oprócz korzyści materialnych, przyniósł mu także popularność. Przez cały okres pracy jako drukarz, włączał się aktywnie w działalność na rzecz miasta - na jego wniosek utworzono m.in. ochotniczą straż pożarną, policję miejską i szpital. Ponadto, w 1731, założył wypożyczalnię książek, w 1743 - Amerykańskie Towarzystwo Filozoficzne.

Jednak jego głównym celem było założenie Akademii dla uzdolnionej młodzieży. Wraz z członkami klubu Junto napisał projekt "*Realting to the Education of Youth in Pensilvania*". W ciągu kilku tygodni Franklinowi udało się wynająć budynek, zatrudnić kadrę nauczycielską i podpisać dokumenty, dzięki czemu 7 stycznia 1751 otwarto *Academy of Pennsylvania* (z której powstał później *University of Pennsylvania*).

Franklin miał bardzo rozległą wiedzę, jednak był w większości samoukiem - pomimo tego znał cztery języki obce:

łacine, francuski, włoski i hiszpański. Od momentu rozpoczęcia pracy drukarskiej przedstawiał się zawsze jako "Franklin-drukarz".

Pierwszy urząd państwowy Franklin objął w 1736, kiedy to został członkiem *Zgromadzenia Pensylwanii*. Od 1751 został wybrany do rady miejskiej Filadelfii, gdzie zasiadał 13 lat. W międzyczasie został mianowany na delegata stanu Pensylwania na kongres siedmiu kolonii w Albany - przedstawił na nim pierwszy pomysł utworzenia unii, który został odrzucony, zarówno przez delegatów, jak i Anglików.

W 1757 wyjechał na pięć lat do Anglii, by reprezentować swój stan na procesach przeciwko właścicielom kolonii. Następnie powrócił na krótko do Stanów, jednak ponownie pojechał do Anglii, gdzie stał się nieoficjalnym reprezentantem kolonii, przemawiającym przeciwko arbitralnym opodatkowaniu. To w czasie pobytu na Wyspach jego poglądy odnoszące się do kwestii kolonializmu uległy znacznej radykalizacji - w 1770 roku zaprzeczył władzy Parlamentu Brytyjskiego nad Ameryką.

W styczniu 1774, w Londynie, dotarła do Franklina wiadomość o tzw. "herbatce bostońskiej", mającej miejsce miesiąc wcześniej. Dzięki jego staraniom, opublikowano listy Thomasa Hutchinsona, gubernatora prowincji Massachusetts, który zalecał użycie siły wobec kolonii. Kiedy Franklin chciał wystąpić z przemówieniem 30 stycznia, Alexander Wedderburn udaremnił jego wypowiedź ponad godzinną przemową, obfitującą w inwektywy mające na celu zdyskredytowanie roszczeń kolonii i upokorzenie Franklina.

Parlament brytyjski przyjął wówczas tzw. Akty Represyjne, uderzające zwłaszcza w Nową Anglię. Z powodu tych wydarzeń Tajna Rada Wielkiej Brytanii pozbawiła Franklina godności zastępcy poczmistrza generalnego i odesłała do Ameryki. Po powrocie do Filadelfii, 5 maja 1775, został jednogłośnie wybrany delegatem na Drugi Kongres Kontynentalny. W początkowych sesjach (odbywających się w Filadelfii), pełnił rolę przewodniczącego Tajnego Komitetu ds. Korespondencji Zagranicznej.

Na tym kongresie przedstawiono projekt utworzenia unii, mianowano Franklina Poczmistrzem Generalnym Stanów Zjednoczonych, a także, 4 lipca 1776, uchwalona została Deklaracji Niepodległości, której był współautorem i sygnatariuszem (Komitet Pięciu). W grudniu tego samego roku, został wysłany do Francji, gdzie potajemnie uzyskał od ministra spraw zagranicznych Charles'a de Vergennes'a pomoc finansową dla kolonii.

Dzięki dobrym stosunkom obu państw, 6 lutego 1778 podpisano francusko-amerykański traktat sojuszniczy, sygnowany przez Franklina, Silasa Deane'a i Arthura Lee. Wkrótce potem Deane został zastąpiony przez Johna Adamsa, jednak antagonizmy pomiędzy Franklinem i Lee, skłoniły do mianowania Franklina w początkach 1779 roku pełnoprawnym ministrem pełnomocnym USA we Francji. Lee kontynuował kampanię opozycyjną wobec Franklina w Kongresie, co zaowocowało rezygnacją Franklina z misji we Francji. Jednak nie została ona przyjęta, a zwycięstwo nad Brytyjczykami 17 października 1781 umożliwiło dalszą współpracę USA i Francji.

Wkrótce potem Franklin został wydelegowany, wraz z Henrym Laureensem, Johnem Jayem i Johnem Adamsem do negocjowania traktatu pokojowego z Anglią. Premierem Anglii był wówczas sympatyzujący z koloniami Lord Rockingham i m.in. dzięki temu, 20 stycznia 1783 podpisano wstępny traktat pokojowy z Anglią, przy udziale Francji i Hiszpanii. Ostatecznie, 3 września 1783 w Paryżu podpisano pokój wersalski, który zakończył wojnę o niepodległość USA.

Po odwołaniu z funkcji posła we Francji, we wrześniu 1785 powrócił do USA i ponownie zaangażował się w działalność polityczną - został przewodniczącym Najwyższej Rady Wykonawczej Stanu Pensylwania. W 1787 wziął aktywny udział w Konwencji Konstytucyjnej, gdzie większość z jego postulatów została odrzucona. Pomimo tego, Franklin gorąco zachęcał do przyjęcia projektu Konstytucji.

Dorobek Franklina z elektryczności obejmuje teorię zjawisk elektrycznych, w których zakładał elektryzowanie

dotadnie i ujemne, co udowodnił na przykładzie *butelki lejdejskiej*. Stwierdził, że ciała naelektryzowane jednakowo odpychają się, zaś naelektryzowane różnoimiennie - przyciągają się. Przeprowadził szereg doświadczeń z latawcami, udowadniając, że ładunki elektryczne spływające z chmur burzowych po wilgotnym sznurze mogą naładować butelkę lejdejską. To on wymyślił zabezpieczenie przed wyładowaniami elektrycznymi poprzez uziemienie. Uważany jest więc za wynalazcę piorunochronu, choć w podobnym czasie tego samego odkrycia dokonał w Europie czeski uczoney Václav Prokop Diviš.

Jego działalność naukowa zaowocowała otrzymaniem honorowych tytułów takich uczelni jak: Yale, Harvard (1753), *College of William & Mary* (1756), Uniwersytet w St Andrews (1759) i Oxford (1762).

Opracowania Franklina, zarówno filozoficzne jak i wynalazcze, spotkały się z przychylnymi opiniami jemu współczesnych. Niemiecki filozof Johann Gottfried Herder stwierdził, że Franklin był "najszlachetniejszym pisarzem ludu". Jego rozprawy ekonomiczne przyciągnęły także uwagę Karola Marksa. Franklin współpracował z naukowcami z innych krajów np. z Georgiem Wilhelmem Richmannem, Franzem Aepinusem czy Michaiłem Łomonosowem.

Dzięki tym znajomościom został wyróżniony członkostwem honorowym Petersburskiej Akademii Nauk, Akademii Francuskiej i *Royal Society*. Otrzymał tytuł *Master of Arts* od *Harvard University*, jako pierwsza osoba, niebędąca pracownikiem akademickim. Takie samo odznaczenie otrzymał od *Yale University*, natomiast *Royal Society* przyznało mu *Copley Medal*.

Naukową i polityczną działalność Franklina streszcza łaciński napis na jego popiersiu w Paryżu autorstwa Jeana d'Alemberta: *erupuit coelo fulmen, mox scepra tyrannis* ("grom wydarł niebu, a berła tyranom") cytowany czasem jako *erupuit coelo fulmen sceptrumque tyrannis*.

W podeszłym wieku cierpiał na kamicę pęcherza moczowego, z powodu której odczuwał silne bólu i zażywał opium. Pod koniec życia zaangażował się w akcję dążącą do zniesienia niewolnictwa. Zmarł 17 kwietnia 1790 w Filadelfii.

<https://www.youtube.com/watch?v=L6IDyYfFxmW>

Wynalazł okulary dwuogniskowe oraz nadał ostateczny, współczesny kształt instrumentu harmonika szklana (glasharmonika). Uważany jest za wynalazcę piorunochronu. Odkrył także i opisał Golsztrom. Ku jego czci jednostkę ładunku elektrycznego w układzie CGS nazwano *franklinem*. Jako pierwszy pisał także o potrzebie stosowania czasu letniego, jednakże humorystyczna wymowa jego artykułu sprawiła, że nie zaczęto się do niego stosować (Franklin postulował, by ludzie wstawali i kładli się spać wcześniej).

Rodzice Franklina pochodzili z protestanckiej rodziny. Sam Benjamin został wychowany w duchu prezbiteriańskim, choć rzadko uczęszczał na nabożeństwa. Wierzył w Boga, lecz już w wieku piętnastu lat zaczął powątpiewać w Objawienie. Lektura książek Roberta Boyle'a wydanych w obronie chrześcijaństwa i skierowana przeciwko deistom i ateistom, sprawiła, że Franklin zaczął określać siebie samego jako "całkowitego deistę". W dorosłym życiu także nie uczestniczył w mszach, choć kazania uważał za pożyteczne, sam wyrażał głębokie poszanowanie dla każdej religii. Pomimo, nieuczestniczenia w kościołach, Franklin przekazywał datki na jedyną wspólnotę prezbiteriańską w mieście.

W swoich wspomnieniach opisał, że każdego ranka odmawiał modlitwę "Wszemmocna Dobroci" własnego autorstwa:

O wszechmocna Dobroci! Szczodroblivy Ojczy! Przewodniku pełen miłosierdzia! Wzmóż we mnie mądrość, która ujawnia, w czym leży prawdziwe moje dobro. Umocnij we mnie stanowczą chęć czynienia tego, co owa mądrość wskazuje. Przyjmij moje dobre uczynki dla innych Twych dzieci jako jedyną w mej mocy odpłatę za bezustanne Twoje łaski dla mnie.

Franklin ułożył także własny system wartości, oparty na tzw. Trzynastu Cnotach:

1. *Umiar* - nie jedz do otyłości, nie pij do podniecenia.
2. *Milczenie* - mów tylko to, co może przynieść pożytek innym lub tobie, unikaj próżnej rozmowy.
3. *Ład* - niech wszystkie twoje rzeczy mają swoje miejsce, niech wszystkie twoje sprawy mają swój czas.
4. *Postanowienie* - postanów sobie czynić, co powinienes, czyń bez zawodu to, coś sobie postanowił.
5. *Oszczędność* - nie czyń wydatków, chyba że dla dobra innych lub swego, to znaczy nic nie marnotraw.
6. *Pracowitość* - nie trać nigdy czasu, bądź zawsze zajęty czymś pożytecznym, unikaj wszelkich niepotrzebnych działań.
7. *Szczerść* - nie uciekaj się do krzywdzącego oszustwa, myśl niewinnie i sprawiedliwie, a kiedy mówisz, mów podobnie.
8. *Sprawiedliwość* - nie krzywdź nikogo wyrządzając mu zło lub pozbawiając pożytków, jakie mu się od ciebie należą.
9. *Powściągliwość* - unikaj krańcowości, nie odczuwaj krzywd w takim stopniu, jak twoim zdaniem na to zasługują.
10. *Czystość* - nie pozwalaj na żadną nieczystość ciała, odzienia czy mieszkania.
11. *Spokój* - niech ci nie zamęcają umysłu drobnostki lub też zdarzenia pospolite i nieuchronne.
12. *Surowość cielesna* - rzadko uprawiaj seks, tylko dla zdrowia albo potomstwa, nigdy do otyłości, osłabienia lub szkody w twoim czy cudzym spokoju i opinii.
13. *Pokora* - naśladowaj Jezusa i Sokratesa.

W 1729 Franklin odnowił kontakt z córką swojej gospodyni - Deborah Read. Przyjaźnił się z nią już wcześniej, lecz gdy wyjechał do Londynu, Deborah Read wyszła za mąż. Jej mąż, Rogers, jednak opuścił rodzinę i wyjechał do Indii Zachodnich, gdzie wkrótce potem zmarł. Franklin poślubił Read 1 września 1730. Ich pierwotny syn, Francis (ur. w 1732), zmarł w wieku czterech lat, na czarną ospę. Franklin, który przed laty mocno wyśmiewał nawoływania do obowiązkowych szczepień, w swojej autobiografii napisał, że jego syn zmarł z powodu jego zaniedbań, a nie z powodu choroby. Deborah Read zmarła w grudniu 1774 roku.

Nieślubny syn Benjamina, William Franklin, jako królewski gubernator New Jersey, był jednym z najbardziej aktywnych lojalistów i uważał, że należy utrzymać brytyjską kontrolę nad koloniami. W 1785 Franklin spotkał syna jeszcze raz, po tym jak ten opuściwszy Amerykę, zamieszkał w Anglii.

Przez większość swojego dorosłego życia był zaangażowanym wolnomularzem rytu szkockiego. Przystąpił do loży Świętego Jana w Filadelfii w 1732, a w 1734 osiągnął w niej stopień wielkiego mistrza. W latach 1735-1738 był sekretarzem tej loży. W 1749 został wielkim mistrzem Łóż Bostonu, w 1760 wielkim mistrzem prowincji Filadelfia, zaś w 1750 naczelnym mistrzem Wielkiej Loży Pensylwanii. Był także od 1782 mistrzem w loży *Neuf Soeurs* w Paryżu.

Obecnie podobizna Benjamina Franklina znajduje się na banknocie studenckiej. Jest jedną z trzech osób, których podobizna jest na amerykańskich dolarach, choć nigdy nie były amerykańskimi prezydentami. Drugą z tych osób jest Salmon Chase - sędzia sądu najwyższego, a trzecią Alexander Hamilton - sekretarz skarbu.

Benjamin Franklin, w liście do Jeana Baptiste'a Leroy (datowanym na 13 listopada 1789), sformułował wielokrotnie parafrazowane stwierdzenie: *"Na tym świecie pewne są tylko śmierć i podatki"*.